VAALI-NAVIGAATTORI

KATSO MISTÄ LÖYTYY ENITEN KÄYTTÄMÄTTÖMIÄ ÄÄNIÄ

Anu Kantola | Hanna Wass | Hannu Lahtinen
Johanna Peltoniemi | Tuomas Heikkilä

HELSINGIN YLIOPISTO

BIBU

strateginen TUTKIMUS

Kuuluuko pienituloisten, duunarien, nuorten ja Itä-Suomessa asuvien ääni muita huonommin eduskuntavaaleissa? **3**

1. Pienituloiset äänestävät vähemmän kuin suurituloiset **4**
2. Duunarit äänestävät vähemmän kuin johtajat **6**
3. Idässä asuvat äänestävät vähemmän kuin lännessä asuvat **8**
4. Muuttajat äänestävät vähemmän kuin paikoillaan pysyneet **10**
5. Nuoret äänestävät vähemmän kuin vanhemmat ikäryhmät **11**
6. Ulkosuomalaiset äänestävät vähemmän kuin Suomessa asuvat **12**

Yhteenveto: Kampanjointi kuiluissa kannattaa **14**

Miten tutkimus toteutettiin **15**
Lähteet **15**

Kuuluuko pienituloisten, duunarien, nuorten ja Itä-Suomessa asuvien ääni muita huonommin eduskuntavaaleissa?

Tässä *Kansalaisuuden kuplat ja kuilut (BIBU)* -tutkimushankkeen katsauksessa nostamme esiin ryhmiä, jotka äänestävät vähän verrattuina muihin ryhmiin.

Joka kolmas äänioikeutettu jätti äänestämättä viime eduskuntavaaleissa. Käyttämättä jäävät äänet voisivat vaikuttaa merkittävästi vaalitulokseen, joten ne ovat suuri mahdollisuus puolueille ja ehdokkaille. Käyttämättömät äänet ovat myös osoitus siitä, että suomalainen edustuksellinen demokratia käy puoliteholla. Kun kaikkien ääni ei kuulu vaaleissa, tieto eri ryhmien tarpeista välittyy vajavaisesti päätöksentekoon. Vaalit toimisivat paremmin kansalaisten äänitorvena, mikäli puolueet ja ehdokkaat löytäisivät myös ne ryhmät, jotka sijaitsevat äänestämisen katvealuilla ja kuiluissa.

Äänestämättä jättämiseen on monia syitä ja sitä tekevät kaikkiin kansalaisryhmiin kuuluvat ihmiset. On kuitenkin joukko tekijöitä, joilla on yhteys äänestämättä jättämiseen. Esimerkiksi koulutus, ammatti, terveys ja vanhemmilta saatu esimerkki ovat yhteydessä äänestysinnokkuuteen (ks. Lahtinen, Erola ja Wass 2019; Martikainen ja Wass 2002). Tässä kuvaamme joitakin tekijöitä, jotka ovat yhteydessä äänestämiseen, ja näytämme ryhmiä, joihin puolueiden ja ehdokkaiden kannattaisi suunnata kampanjointia. Esitämme miten tulot, ammatti, ikä, asuinpaikka ja muuttoliike ovat yhteydessä äänestysaktiivisuuteen.

Katsaus perustuu Tilastokeskuksen tuottamaan yksilötason rekisteriaineistoon vuoden 2015 eduskuntavaaleista. Lisäksi on käytetty Tilastokeskuksen avoimista tietokannoista saatuja aluetason äänestystietoja sekä oikeusministeriön tietoja ulkosuomalaisten äänioikeutettujen määrästä. Aineiston muodostaminen on kuvattu sivulla 15 erillisessä tietolaatikossa.

1 PIENITULOISET ÄÄNESTÄVÄT VÄHEMMÄN KUIN SUURITULOISET

Tulotasolla on yhteys äänestämiseen: pienituloiset äänestävät selvästi vähemmän kuin suurituloiset. Kuviossa 1 olemme jakaneet vuoden 2015 eduskuntavaaleissa äänestäneet tulojen mukaan kymmeneen tuloluokkaan (1–10). Kaikkein vähiten äänestivät pienituloisimpaan viidennekseen kuuluvat äänestäjät, joiden vuositulot ovat alle 12 000 euroa. Heistä vain 52 prosenttia antoi äänensä vuoden 2015 eduskuntavaaleissa. Innokkaimmin taas äänesti eniten ansaitseva kymmenys, joiden vuositulot ylittävät 52 000 euroa. Tässä ryhmässä äänestysprosentti oli 87. Suurituloisimman kymmenyksen äänestysaktiivisuus oli siis 36 prosenttiyksikköä suurempi kuin pienituloisimman kymmenyksen.

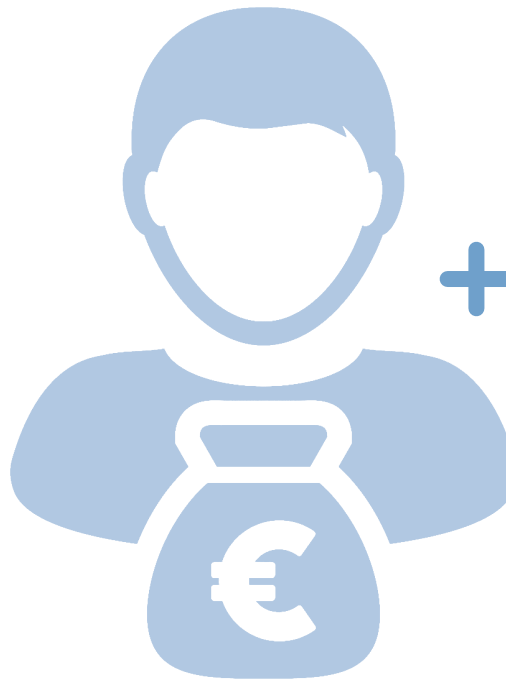

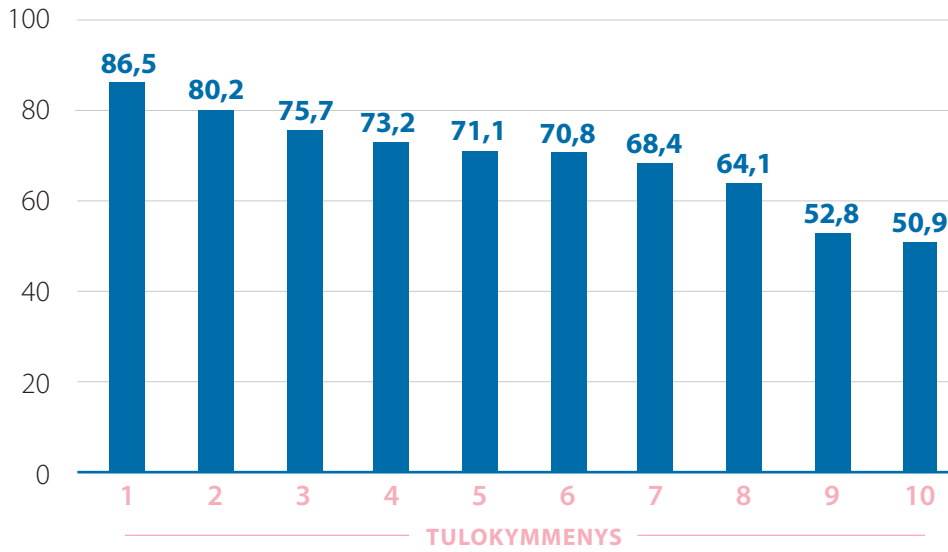

Kuvio 1. **Äänestysaktiivisuus vuoden 2015 eduskuntavaaleissa tulotason mukaan (%).**

TULOKYMMENYS	VUOSITULOT (€)
1	52 500+
2	40 501–52 500
3	33 901–40 500
4	29 001–33 900
5	24 401–29 000
6	19 801–24 400
7	15 601–19 800
8	11 901–15 600
9	8 601–11 900
10	0–8 600

Kuviossa 1 on jaettu äänioikeutetut kansalaiset kymmeneen tuloluokkaan. Vuoden 2014 henkilökohtaiset veronalaiset tulot on jaettu kymmeneen yhtä suureen ryhmään, jolloin jokainen luokka sisältää 10 prosenttia tutkimusaineiston henkilöistä. Tulotiedot ovat poimittu Verohallinnon tietokannasta ja ne kattavat kaikki vuoden aikana veronalaisia tuloja saaneet. Vieressä kunkin tulokymmenyksen tulorajat.

2 DUUNARIT ÄÄNESTÄVÄT VÄHEMMÄN KUIN JOHTAJAT

Myös ammatilla on yhteys äänestämiseen. Vähiten äänestävät ruumiillista työtä tekevät työntekijät kuten ikkunanpesijät, keittiöhenkilökunta ja tarjoilijat, mainosten ja sanomalehtien jakajat sekä rakentamisen, varastojen ja jätehuollon työntekijät. Heistä alle 60 prosenttia äänesti vuoden 2015 eduskuntavaaleissa. Eniten äänestävissä oli paljon korkeakoulutettuja. Eniten äänestäviä ammattiryhmiä olivat esimerkiksi talouselämän ja järjestöjen johtajat sekä opettajat ja lääkärit. Heistä äänesti yli 90 prosenttia. Kaikkein ahkerimmin äänestävät ylimmät viranhaltijat, joista melkein kaikki kävivät äänestämässä. Kuviossa 2 on esitetty kymmenen eniten ja vähiten äänestävää ammattia.

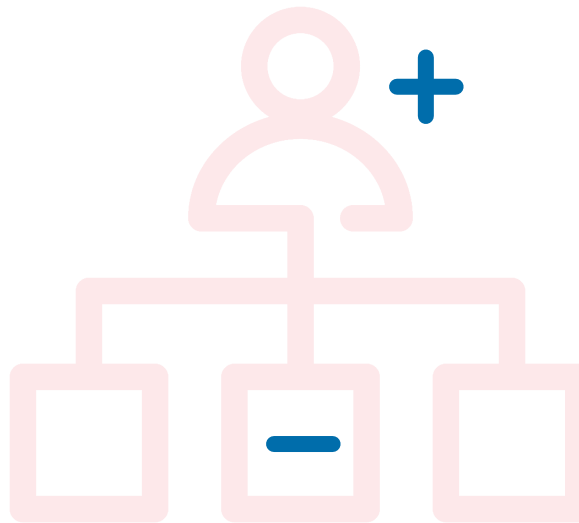

10 AKTIIVISIMMIN ÄÄNESTÄNYTTÄ AMMATTIRYHMÄÄ

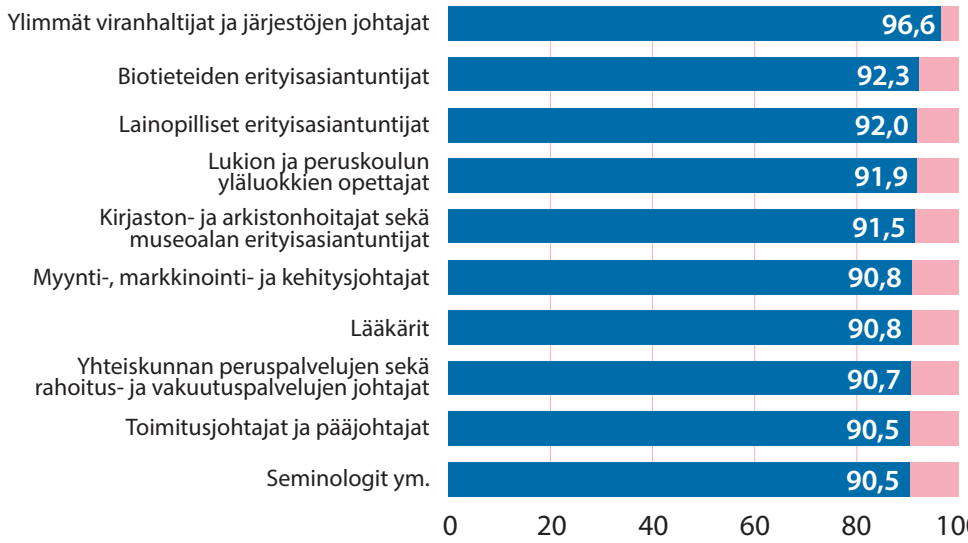

10 VÄHITEN ÄÄNESTÄNYTTÄ AMMATTIRYHMÄÄ

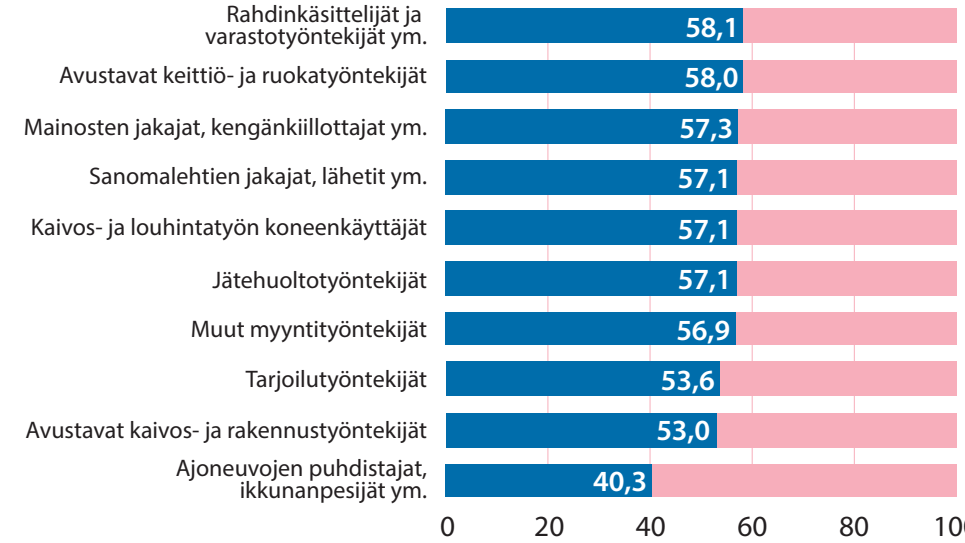

Kuvio 2. **Äänestysaktiivisuus vuoden 2015 eduskuntavaaleissa ammattiryhmän mukaan (%).**

3 IDÄSSÄ ASUVAT ÄÄNESTÄVÄT VÄHEMMÄN KUIN LÄNNESSÄ ASUVAT

Äänestäminen jakautuu Suomessa myös ilmansuuntien mukaan: idässä äänestetään vähemmän kuin lännessä. Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa äänestysprosentti oli korkein pääkaupunkiseudulla ja Vaasan vaalipiirissä ja matalin Itä-Suomen vaalipiireissä.

Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa Kymen vaalipiiri ja Etelä-Savon vaalipiiri yhdistettiin uudeksi Kaakkois-Suomen vaalipiiriksi sekä Pohjois-Savon vaalipiiri ja Pohjois-Karjalan vaalipiiri uudeksi Savo-Karjalan vaalipiiriksi. Uudistuksen tavoitteena oli madaltaa näiden vaalipiirien korkeita äänikynnyksiä ja nostaa äänestysmotivaatiota kun aikaisempaa useammilla poliittisilla ryhmittymillä olisi mahdollisuus saada ehdokkaitaan valituksi. Vaalipiiriuudistuksella ei kuitenkaan näyttänyt olevan vaikutusta ehdokasasetteluun ja myös äänestysprosentti säilyi ennallaan eli uudistuksen tavoitteet eivät näiltä osin juurikaan toteutuneet (ks. Westinen ja Borg 2016).

* Kuviossa mukana Suomessa asuvat Suomen kansalaiset pois lukien Ahvenanmaa, jonka pienissä saaristokunnissa on matala äänestysprosentti. Kunnat on järjestetty väriasteikolle äänestysprosenttinsa mukaan kuuteen luokkaan siten, että sininen väri tummenee kun kunnan äänestysprosentti nousee. Jaottelun lähtökohtana on äänestysaktiivisuudeltaan keskimmäinen kunta, jonka ylä- ja alapuolelle sijoittuvat kunnat on jaettu kolmeen osaan. Näin muodostettujen luokkien rajat ovat pisteissä, joiden alle jää 10, 25, 50, 75, 90 ja 100 prosenttia kunnista.

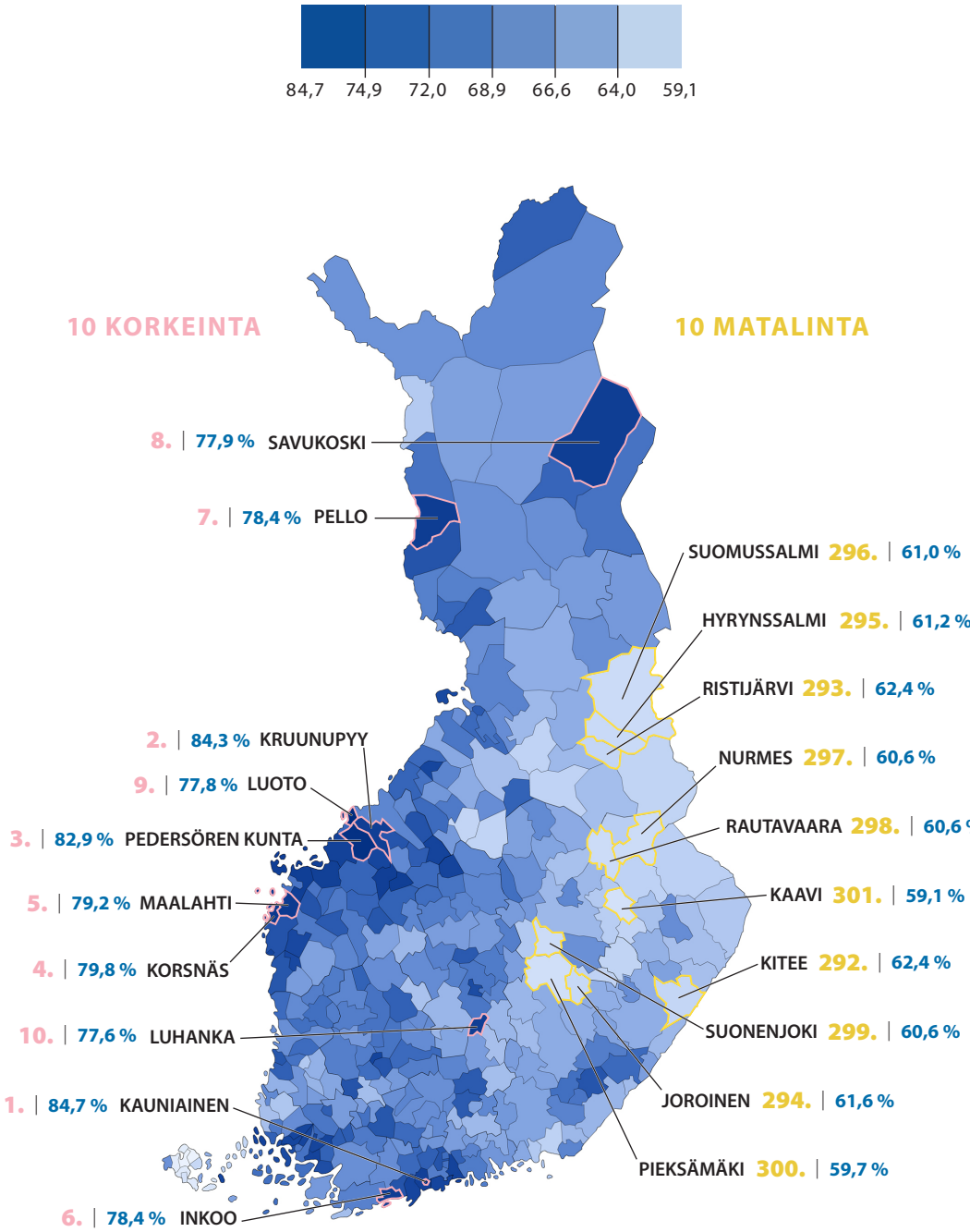

Kuvio 3. **Kuntien äänestysprosentit vuoden 2015 eduskuntavaaleissa kunnittain, kymmenen suurimman ja matalimman* äänestysprosentin kuntaa korostettuna (%).**

5 NUORET ÄÄNESTÄVÄT VÄHEMMÄN KUIN **VANHEMMAT** IKÄRYHMÄT

Myös ikä näkyy äänestämisessä: nuoret äänestävät vanhoja vähemmän. Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa kaikkein vähiten äänestivät 20-vuotiaat, joista vain 43 prosenttia antoi äänensä. Innokkaimmin äänestivät vanhemmat ikäryhmät, kaikkein eniten 70-vuotiaat, joista 84 prosenttia äänesti. Eroa nuorten ja vanhojen äänestämisessä oli siis 41 prosenttiyksikköä.

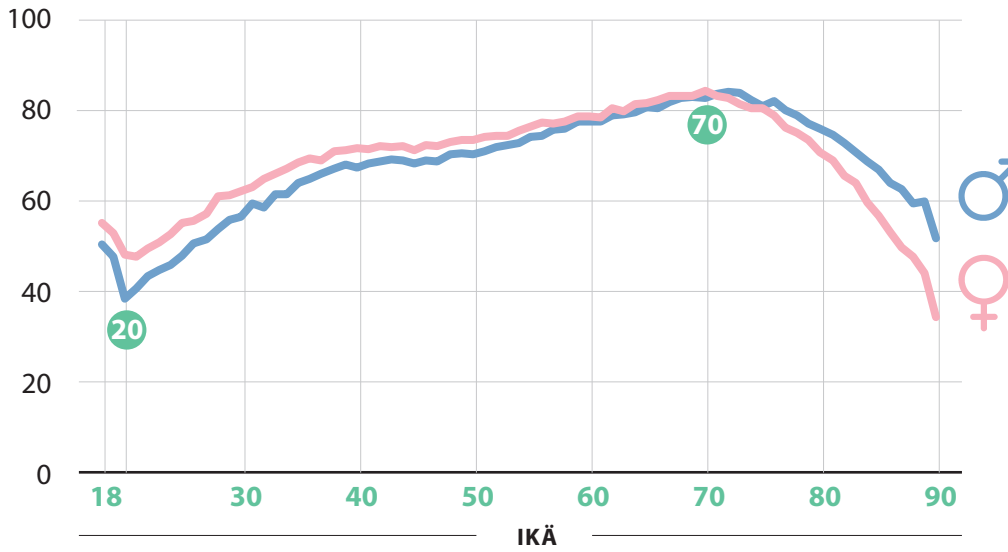

Kuvio 4. **Äänestysaktiivisuus vuoden 2015 eduskuntavaaleissa sukupuolen ja iän mukaan (%).**

4 MUUTTAJAT ÄÄNESTÄVÄT VÄHEMMÄN KUIN **PAIKOILLAAN PYSYNEET**

Myös muuttoliike heijastuu vaaliosallistumiseen (Martikainen ja Wass 2002): ne, jotka vaihtavat asuinkuntaa äänestävät vähemmän kuin ne, jotka pysyvät samalla paikkakunnalla. Samalla paikkakunnalla pysyneistä äänesti vuoden 2015 eduskuntavaaleissa 71 prosenttia. Selvästi vähemmän äänestivät ne, jotka olivat vaihtaneet asuinkuntaa viiden vuoden kuluessa neljästi tai useammin. Heidän äänestysaktiivisuutensa painui 52 prosenttiin.

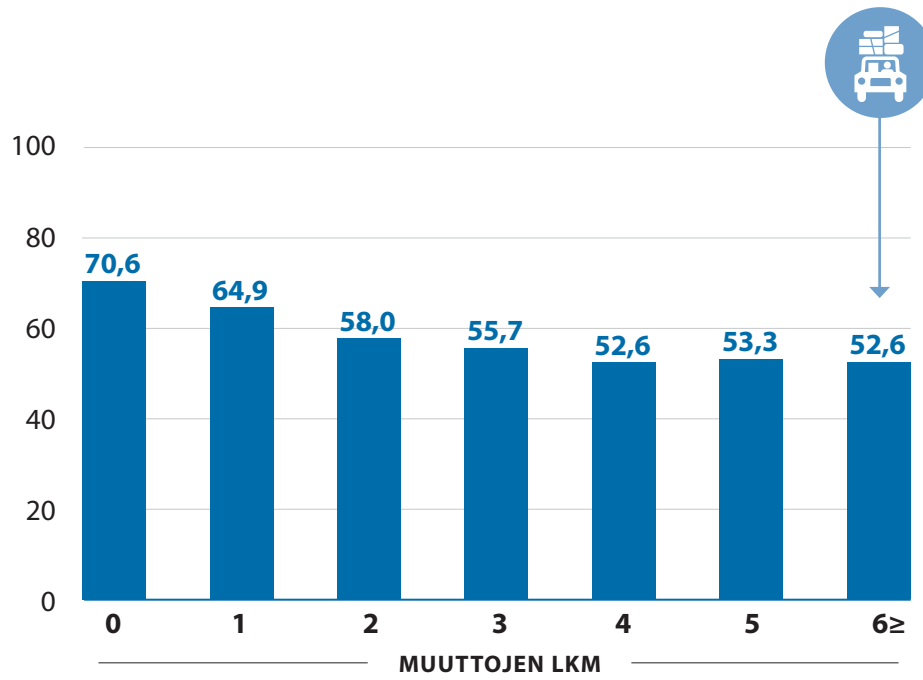

Kuvio 5. **Äänestysaktiivisuus vuoden 2015 eduskuntavaaleissa viimeisen viiden vuoden aikana tapahtuneiden kuntien välisten muuttojen mukaan (%).**

6 ULKOSUOMALAISET ÄÄNESTÄVÄT VÄHEMMÄN KUIN SUOMESSA ASUVAT

Ulkomailla asuvista noin 250 000 suomalaisista äänioikeutetuista äänestää yleensä vain murto-osa. 1980-luvulta tähän päivään äänestysaktiivisuus on vaihdellut 5,6 ja 10,6 prosentin välillä. Trendi on ollut 2000-luvulla nousujohtoinen. Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa ulkosuomalaisista käytti äänioikeuttaan 10,1 prosenttia. Ulkosuomalaiset ovatkin puolueille merkittävä, Keski-Suomen vaalipiirin kokoinen äänestäjäreservi. Kuviossa 6 on viisi maata, joissa on eniten äänioikeutettuja ulkosuomalaisia

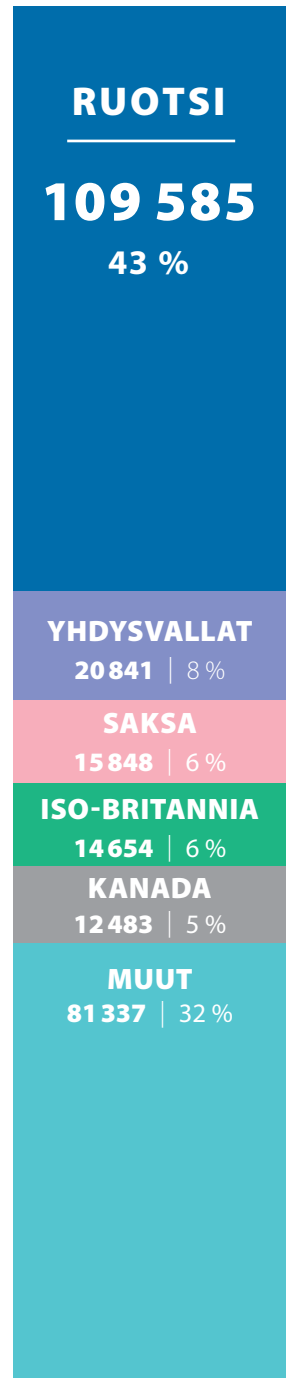

Kuvio 6. **Ulkomailla asuvat äänioikeutetut vuoden 2019 eduskunta-vaaleissa asuinmaan mukaan.**

YHTEENVETO: **KAMPANJOINTI KUILUISSA KANNATTAA**

Vaaleissa kaikkien ääni painaa periaatteessa yhtä paljon. Käytännössä näin ei kuitenkaan tapahdu vaan yhteiskunnan monet ryhmät kuten pienituloiset, ruumiillista työtä tekevät, nuoret, itäsuomalaiset, asuinpaikkaa vaihtaneet ja ulkomailla asuvat äänestävät keskimääräistä vähemmän. Edustuksellisen demokratian kannalta on kestämätöntä, että tietyt kansalaisryhmät äänestävät säännöllisesti vähemmän kuin toiset ja ovat kansalaisuuden kuiluissa, joista heidän äänensä ei kuulu yhtä kuin muiden ryhmien. Olisikin hyvä, että puolueet ja ehdokkaat näkisivät erityistä vaivaa osallisuuden katvealueilla sijaitsevien äänestäjien tavoittamiseksi ja heidän näkemystensä ja tarpeidensa selvittämiseksi.

Miten tutkimus toteutettiin

Katsauksen analyysit on tehty oikeusministeriön hallinnoiman sähköisen äänioikeusrekisterin pohjalta. Sen tiedot on toimitettu vaalien jälkeen Tilastokeskukseen, jossa ne on voitu henkilötunnuksen pohjalta yhdistää erilaisiin yksilön rekisteritietoihin. Aineisto sisältää ne äänestysalueet, jotka ovat mukana sähköisen äänioikeusrekisterin kokeilussa. Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa sähköisen rekisterin piirissä oli 115 kunnasta yhteensä 402 äänestysaluetta kaiken kaikkiaan 2 142 alueesta.

Rekisterissä on tieto äänestämässä käymisestä yhteensä 1 081 814 henkilöltä, mikä on 24,2 prosenttia kaikista äänioikeutetuista. Heistä 61 952 henkilöllä ei Tilastokeskuksen tietojen mukaan ollut vuoden 2014 kotikuntaa Suomessa. Kun nämä ulkosuomalaiset äänioikeutetut jätetään tarkastelun ulkopuolelle, äänioikeusrekisteriin perustuvat tiedot miesten ja naisten äänestysprosenteista ovat varsin lähellä kotimaan äänestysprosentteja koko maan osalta. Miesten aineiston osoittama äänestysaktiivisuus (68,2 %) on 0,7 prosenttiyksikköä todellista (68,9 %) matalampi ja naisten äänestysaktiivisuus (70,1 %) 1,2 prosenttiyksikköä todellista (71,3 %) matalampi. On kuitenkin syytä huomata, että aineistossa ilmenee alueellista vinoutuneisuutta vaalipiireittäin. Tämä on erityisesti nähtävillä Helsingin vaalipiirissä, josta on mukana ainoastaan viisi äänestysaluetta. Aineisto toimitettiin käyttöluvan saaneille tutkijoille anonymisoituna.

Yksilötason rekisteriaineiston lisäksi on hyödynnetty Tilastokeskuksen verkossa avoimesti saatavilla olevia vaalitietokantoja. Tiedot ulkosuomalaisista äänioikeutetuista vuoden 2019 eduskuntavaaleissa on puolestaan pyydetty erikseen tätä katsausta varten oikeusministeriön ylläpitämästä äänioikeusrekisteristä.

LÄHTEET

Lahtinen, Hannu, Erola, Jani ja Wass, Hanna. 2019. Sibling similarities and the importance of parental socioeconomic position in electoral participation. Social Forces, https://academic.oup.com/sf/advance-article/doi/10.1093/sf/soz010/5365291.

Martikainen, Tuomo ja Wass, Hanna. 2002. Äänettömät yhtiömiehet: Osallistuminen vuosien 1987 ja 1999 eduskuntavaaleihin. Vaalit 2002:1. Helsinki: Tilastokeskus.

Wass, Hanna ja Borg, Sami. 2016. Yhdenvertaisuus äänestyskopissa: äänestysaktiivisuus vuoden 2015 eduskuntavaaleissa. Teoksessa Kimmo Grönlund ja Hanna Wass (toim.), Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015. Selvityksiä ja ohjeita 28/2016. Helsinki: oikeusministeriö, 177-199.

Westinen, Jussi ja Borg, Sami. 2016. Itä-Suomen vaalipiiriuudistuksen vaikutukset. Teoksessa Kimmo Grönlund ja Hanna Wass (toim.), Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015. Selvityksiä ja ohjeita 28/2016. Helsinki: oikeusministeriö.

Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittama **KANSALAISUUDEN KUILUT JA KUPLAT -TUTKIMUSHANKE (BIBU)** tutkii kansalaisuuden muutoksia. Monitieteisessä hankkeessa on mukana tutkijoita yhteensä kuudesta yliopistosta ja tutkimuslaitoksesta.

Tackling Biases and Bubbles in Participation
www.bibu.fi | #biburesearch

Lisätietoja:
Hanna Wass, professori, Helsingin yliopisto
hanna.wass@helsinki.fi, puh. 050 336 3512

Anu Kantola, professori, Helsingin yliopisto
anu.kantola@helsinki.fi, puh. 050 583 4644

Hannu Lahtinen, tohtorikoulutettava, Helsingin yliopisto
hannu.lahtinen@helsinki.fi, puh. 050 448 6944

HELSINGIN YLIOPISTO
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA

Ulkoasu: Anne Kaikkonen / Kaskas Media
ISSN 2669-8080